

Yaşamın Krizi

Her sene Ekim ayında donduğu bilinen, Kuzey Buz Denizi, bu yıl ilk defa donmadı. Böylesine bir doğa olayının, dünyamızda yaşamakta olan herkes için, "insan" olarak benzer bir anlam ifade etmesini beklememize karşın, maalesef etmediğini de öngörebiliyoruz. Donmama nedeniyle artmakta olan deniz yüzeyi, bazı şirketlerin bölgede varlığı bilinen petrol, doğal gaz rezervlerine ve değerli maden yataklarına ulaşabilmesini kolaylaştıracak, bunları çıkartmalarını ekonomik hale getirecek. Yaşanan bu olay, benzer biçimde, bölgede bulunan zengin balık yataklarını da ulaşılabilir kılacak ve endüstriyel balık avcılığı bu bölgede de yapılabilir. Ayrıca, halen kullanılmakta olan Doğu Asya-Avrupa deniz ticaret yolu, bu kestirme güzergâh ile mesafe olarak %40 kısalarak, 21.0 bin kilometreden, 12.8 bin kilometreye inecek. İşte, dört başlık altında paylaştığımız bu yeni 'olanaklar' doğal olarak dünyada yaşamakta olan herkes için geçerli değil. 'Olanaklar', yalnızca, burjuvazi ve ulusötesi şirketler için. Bir başka ifadeyle, 'olanaklara' sahip olmanın sınıfsal farklılığı var. Yaklaşmakta olan felaket ise adı geçenler kendilerine dünya dışında başka bir gezegen bulup taşınmazlarsa "hepimiz" için olacak. Özetle, günümüzde kapitalizmin akıl dışılığının bir kanıtı daha görünür hale geldi, getirildi. Bununla birlikte, büyük felaketi engelleyebilmenin olanağını henüz yitirmedik.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), 2020 Yılı Raporu hazırlığını sürdürürken, Ekim 2020'de bazı bulguları raporun yazarları aracılığıyla paylaştı. Söz konusu bilgilere göre, Sanayi Devrimi'nden (1760), günümüze (2020) kadarki 260 yıllık süreçte atmosfere İNSAN KAYNAKLI sera gazı-CO2 salımı 1 trilyon 615 milyar ton olarak gerçekleşmiş.

Bu salımın 784 milyar tonu, 1760-1990 yılları arasındaki 230 yıl içinde gerçekleşirken, %51,5'ini oluşturan 831 milyar tonluk bölümü ise 1990-2020 yılları arasındaki, yalnızca 30 yıllık süreçte gerçekleştirilmiş. Bir başka ifadeyle, 1760-1990 yılları arasında her yıl ortalama 3,41 milyar ton, 1990-2020 yılları arasında ise her yıl ortalama 277,00 milyar ton sera gazı-CO2 insanlar tarafından fabrika bacaları, uçak, gemi, kamyon, otomobil vb. araç egzozları, ısınma bacaları, orman, çöp ve tarla yangınları, patlatılan bombalar vb. ile atmosfere salınmış. İki dönem arasında yıl başına farklılık, 81 kattan daha fazla. Peki bundan "hepimiz" mi sorumluyuz? Hayır, değiliz...

Sorumluları görünebilir kılmak için devam edelim: İkinci Dünya Savaşı döneminde, 1942 yılında yoksulluğun azaltılması ve afetlerde yardım amacıyla, Birleşik Krallık'ın Oxford kentinde kurulan Oxfam adlı kuruluş tarafından, 21 Eylül 2020 tarihinde yayımlanan Rapor, tam da bu sorumuza yanıt verebilecek içeriğe sahip. Raporun birinci tespiti, 1990-2015 yılları arasındaki, 25 yıllık süreçte atmosfere sera gazı-CO2 miktarının insan eliyle iki katına çıkartılmış olduğu yönünde. Bu tespitten sonra da söz konusu 25 yıl için, her bir gelir grubunun, tüketimleri üzerinden, neden olduğu emisyon miktarları ve buna göre de karbon gazı kirliliğindeki sorumlulukları belirlenmeye çalışılmış. Raporda, 25 yıllık süreç için, dünya nüfusu ortalama 6 milyar 200 milyon kişi olarak hesaplanmış, kabul edilmiş. Buna göre, 1990'dan 2015 yılına kadarki 25 yıllık süreçte dünya nüfusunun en zengin %1'inin (62 milyon kişi) tüketimleri nedeniyle sorumlu olduğu toplam sera gazı emisyonu, en yoksul %50'sinin (3 milyar 100 milyon kişi) tüketimleri nedeniyle sorumlu olduğu toplam sera gazı emisyonunun iki katından daha fazla. Başka

bir ifadeyle, 25 yıllık süreçte gerçekleşen karbon gazı kirliliğinin-sera gazı, CO2 emisyonunun %15'ini dünya nüfusunun en zengin %1'i oluştururken, bu kirliliğinin %52'sine dünya nüfusunun en zengin %10'u (620 milyon kişi) neden olmuş. Aynı dönemde yıllık sera gazı emisyonunun %60 arttığı ve söz konusu bu artışın %37'sinden dünya nüfusunun en zengin %5'inin (310 milyon kişi) sorumlu olduğu ortaya konmuş. Son olarak, 25 yıllık dönemde, dünya nüfusunun en zengin %1'inin sera gazı-CO2 emisyonundaki toplam artışın, dünya nüfusunun en yoksul %50'sinin sera gazı-CO2 emisyon artışından üç kat daha fazla olduğu hesaplanmış. Bir başka ifadeyle, 1990-2015 döneminde en zengin 62 milyon kişinin tüketimindeki artış, en yoksul 3 milyar 100 milyon kişinin tüketimindeki artıştan üç kat daha fazla olarak gerçekleşmiş. Bu veriler göre, doksanlı yıllardan günümüze zenginlerle yoksullar arasındaki eşitsizlikler katlanarak artmış.

Dünya, son 25-30 yılda, büyük bir hızla neden bu hale geldi? Yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarından itibaren yaşamakta olduğumuz salgınların nedeni (son nedenlere neden-temel neden olarak sistematize edebilirsek) ne(ler)? Sorularımıza bilimsel bilgiye dayalı olarak, doğru yanıt verebilmemiz için diyalektik tarihsel materyalist yöntemi, Marks'ın kapitalizmi çözümleyişinde izlediği yolu-yöntemi kullanmamız gerektiğini biliyoruz. O nedenle kısa bir soruyla başlayabiliriz; Yaklaşık 30-40 yıl önce dünyada yaygın olarak ne(ler) 'konuşuluyordu'? Öncelikle kapitalizmin 70'li yılların başında görünür olan yapısal krizinin toplumsal yaşamda ortaya çıkan etkilerini, ABD'nin dünya genelinde hegemonya tesis edebilmek adına Dünya Bankası(DB) ve Uluslararası Para Fonu(IMF) aracılığıyla organize ettiği hamlesini ve "patronların",

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan toplumsal mutabakatı tek taraflı olarak bozmasını sayabiliriz. Diğer taraftan, o dönemde Beyaz Saray'ın memurlarından olan Francis Fukuyama'nın "National Interest" adlı derginin 1989, sonbahar sayısında yayımlanan "Tarihin Sonu mu?" başlıklı makalesi ile 1992 yılında yayımlanan "Tarihin Sonu ve Son İnsan" başlıklı kitabında dile getirdiği saptamaları ve buradan hareketle ulaştığı çıkarımları ele almamız gerekir. Fukuyama patriyarkal kapitalizmin egemenlerinin sözcüsü olarak bu eserlerinde mealen; "... son on yılda meydana gelen olayları değerlendirdiğimizde, şu anda tanık olduğumuz yalnızca soğuk savaşın sonu ya da savaş sonrası tarihin kısmen geçen bir dönemi değil, tarihin sonudur." saptaması yapıyordu. Tarihin sonunu da "insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve insan yönetiminin son bir şekli olarak batı liberal demokrasinin evrenselleştirilmesi" olarak tanımlıyordu. Bu günden 70'li 80'li yıllara, günlere dönüp baktığımızda patriyarkal kapitalizmin o dönemki egemenlerinin sözcüsü Fukuyama'nın "tarihin sonunun" ilanı ile "YAŞAMIN KRİZİ'nin" başlangıcını ilan ettiğini söyleyebilmemiz mümkün görünüyor.

Dünya genelinde, tıp camiasında ,1970'li yıllarda "enfeksiyon hastalıklarının üstesinden geldik, artık bu tip hastalıklar önemini yitiriyor" düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştı. Ancak, yirmibirinci yüzyılın ilk yıllarıyla birlikte, birçok "yeni" ya da yeniden ortaya çıkan enfeksiyonlar, uluslararası boyutta önem kazandı, "patojen hastalık yapabilen mikroorganizmaların", "enfeksiyon hastalıklarının" gündemden çıkmadığını ortaya koydu. Hatta pek çoğu büyük acılara da sebep olacak şekilde varlığını gösterdi. Göstermeye devam ediyor, edecek. Örneğin, daha önce insanda hastalık olarak görülmeyen, etkeninin yarasa ve Minsk kedilerinde konakçı ola-

rak bulunduğu saptanan, Şiddetli Akut Solunum Sendromu(SARS), 2002 ve 2003 yılında Hong Kong'da, etkeninin yarasa ve develerde konakçı olarak bulunduğu saptanan Orta Doğu Solunum Sendromu(MERS)'nin da 2012 yılında Suudi Arabistan'da görülmeye başlayıp, pek çok ülkeye yayıldığı ve ortaya çıkan salgınlarda çok sayıda insanın ölümüne neden olduğuna tanık olduk. Bunların yanı sıra, birer zoonoz (hayvandan insana bulaşan) olarak bilinen bazı hastalıkların etkeni virüsler de insandan insana bulaşma özelliği kazanarak salgınlara ve çok sayıda insanın ölümüne neden oldu. İkibin dokuz yılında Domuz Gribi, 2016 yılında Zika ile 2014 ve 2019 yıllarında Ebola salgınları da bu durumun önemli örneklerini oluşturdu.

Patriyarkal kapitalizmin yetmişli yıllarda görünür hale gelen yapısal krizini aşmak adına ABD önderliğinde, DB ve IMF'nin katkılarıyla 1979 yılında belirlenen "Vaşington Konsensusu-Yapısal Uyum Politikaları" ile patriyarkal kapitalizm, "patriyarkal neoliberal kapitalizm" olarak yeniden düzenlendi. Bu düzenlemenin gereği olarak; iktisat, sağlık, eğitim, bitkisel ve hayvansal tarım, kent, enerji vb. alanlar "reform" adı altındaki uygulamalarla sistemin gereksinimlerine uygun hale getirilirken, çalışma yaşamı da aynı gerekçeyle düzenlendi ve "sonsuz üretim hedefi" doğanın talanını ve tahribatını yoğunlaştırdı, hızlandırdı. Üç ana başlıkta özetlemeye çalıştığımız bu faaliyetlerin sonucunda; iklim krizi, gıda krizi, "reform" uygulamalarının gerçekleştirildiği sağlık, eğitim vb. sistemlerde kriz, ülkeler ve sınıflar arası eşitsizliklerde büyük artış, yaşam ve çalışma koşullarının kötüleşmesi bir sonuç olarak ortaya çıkarken, "insanın insan, hayvanın hayvan, bitkinin bitki gibi yaşayamamasını" başka bir ifadeyle YAŞAMIN KRİZİ'ni ortaya çıkardı. Yaşamakta olduğumuz

COVID-19 pandemisi de 21. yüzyılın başından itibaren yaşadıklarımız da Yaşamın Krizi'nin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Son 20 yıldır yaşanmış ve yaşamakta olduğumuz pandeminin nedenini sistematize ettiğimizde, Yaşamın Krizi'nin "son neden" olduğunu, bunu ortaya çıkaranın-"ara neden" in 1990'lı yıllarla birlikte yaşama geçirilen reformlar, çalışma yaşamının düzenlenmesi ile doğanın talanının ve tahribatının olduğu net olarak görülebiliyor. Bütün bunları ortaya çıkaran "temel nedeni" de patriyarkal neoliberal kapitalizm-patriyarkal kapitalizm olarak tanımlayabiliriz.

Peki bundan sonra ne(ler) olacak? Ne(ler) yaşayacağız? Yukarıda da görüldüğü gibi, Marks'ı kılavuz olarak aldığımızda bu soruların yanıtı da bütün çıplaklığı ile ortada. Patriyarkal (neoliberal) kapitalizm devam ettiği sürece insanlar insan, hayvanlar hayvan, bitkiler bitki gibi yaşayabilme olanaklarını daha da yitirecekler. Yaşamın Krizi daha da derinleşecek ve insansız-canlısız bir dünyaya doğru daha da yaklaşacağız. Bununla birlikte, kriz dönemi beraberinde karşınının yaratılmasına da olanaklar sunabildiğinden böylesi bir imkanın değerlendirilebilmesi için gerekli olan ödev önümüzde duruyor. Bunun için de insanı ve doğayı önceleyen sosyalizmi hedefleyen her bir adımın özel bir kıymeti var..

Bu sayımızda sizlerle "Dünyada ve Türkiye'de Üniversite" dosyamızın ikinci bölümünün yanı sıra, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018 ve 2021 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Yasa Teklifi'nin değerlendirildiği iki makale ile 2020 yılı dizinimizi de paylaşıyoruz. Yaşamın Krizi'nin çözümlenebilmesi adına adımlar atabileceğimiz "yeni" yılda buluşmak dileğiyle...